

Др Соња ТОМОВИЋ-ШУНДИЋ*

ЊЕГОШЕВ "ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ"

Поезија Петра II Петровића Његоша представља оригиналну појаву у нашој књижевној традицији, по високим естетским квалитетима, језичком и умјетничком обликовању, мисаоном и религиозном значењу које садрже унутрашњи слојеви, моралној и катарзичкој функцији. *Горски вијенац*, *Шћейан Мали*, *Луча*, одабране рефлексивне пјесме стварани су по узору на класичну умјетност, а за та књижевна дјела је карактеристично да се у њима мијешају књижевни и ванкњижевни садржаји на нарочит начин, од митова, култова, ритуала и обичаја до религије, филозофије и метафизике. Поезија је за класично схватање облик бесмртности, јер изриче безвремене истине. Антички пјесници Парменид или Хесиод су творци првих пјесничких космогонија и теогонија на европском тлу у којима су пјесничким језиком изражавали своје идеје о настанку, трајању и крају васионе, а у склопу тих питања посредно је разматран антрополошки план, тј. смисао човјековог постојања. На тај начин поезији се приписује да је света дјелатност, јер она разоткрива тајну шифру свемира. Његош слиједи ту дугу традицију европског пјесништва и схватање о посебној улози пјесничког стваралаштва и то увјерење непосредно је изложио у посвети *Луче микроkozма*. Међутим, такав смјер пјесник не напушта ни у осталим књижевним дјелима, само што сада метафизичке идеје настоји да повеже с антрополошким подручјем у коме доминирају конкретне теме везане за историју и племенски живот у Црној Гори. Његошево cjелокупно књижевно дјело је јединствена мисаона и идејна цјелина преточена у различите естетске форме. У *Лучи* пјесник је покушао да дефинише питање пра-почетка, поријекло зла и дисхармоније у бићу свијета, да одговори на питање људске судбине. У *Горском вијенцу* и *Шћейану Малом*, полазећи са становишта тог истог мисаоног хоризонта, настојао је да да одговоре у вези са конкретним животом заједнице у сложеним историјским временима. Прецизност и јасност појмова које пјесник уводи у космогонијским плановима *Луче* ути-

* Аутор је доцент на Филозофском факултету у Никшићу.

чу на разговјетност појмова и вриједности које фигурирају у конкретном егзистенцијалном простору. Стога су небески и земаљски план код Његоша складне цјелине утемељене у јединственом мисаоном обрасцу.

Генерално гледано, оно што представља централну идеју у стилском обликовању текста и најважнији елемент у Његошевом књижевном поступку је контраст. Контрастирање је истовремено главна доминанта у пјесничкој технологији и изради спјегова, кључна стилска радња која повећава умјетнички ефекат, а у исти мах и основно идејно начело у унутрашњим слојевима и унутрашњој семантици у којој доминира дуализам као начело које влада у човјеку - природи - васиони. Контраст је примарно књижевно-стилско средство које имплицира дуализам и супротности у космосу, модел гдје свеукупна нарав времена говори сама о себи. Цијели *Горски вијенац* конституисан је као пјесничко транспонованье различитих антитетички постављених позиција, јер је сам пјесник настављач античких мајстора писане и усмене ријечи, за које је антитеза један од најважнијих елемената античке реторике. Супротстављање различитих теза и антитеза, склоност ка страственој филозофској расправи о различитим егзистенцијалним питањима повећава драмски набој у којем је природно уклопљен Његошев спјев. *Горски вијенац* не тече линеарно, већ сама главна радња од уводног дијела до посљедњег пјевања обилује мањим или већим споредним "сукобима" у континуираном супротстављању различитих цивилизацијских принципа и њихових носилаца. Ако се драмска књижевност претежно дефинише као књижевност конфликта, онда је *Горски вијенац* њен прворазредни изданак јер је за Његоша смисао постојања сав у супротностима, "недовољствима", разликама, двострукостима усмјерним једне против других. Супротности утичу на динамику у космичким збивањима, јер само се на тај начин одвија кретање. У противном, недостатак супротних принципа представљао би непокретно - статичко постојање. Дуализам у човјеку у коме ратују "душа и тијело", како читамо у *Горском вијенцу*, овјерен је у VI пјевању *Луче* у стиховима који потврђују да је и сама душевна таблица састављена од два начелно супротна принципа. С једне стране у човјеку постоји добро а са друге зло што утиче на непостојаност, унутрашњи немир и тешкоће при доношењу моралних одлука. Одговарајућим књижевним средствима, употребом драмских дијалога и драмски интонираних монолога Његош је успио да супротности изрази у различитим пјесничким спојевима и да на тај начин повећава унутрашњу напетост према разрешењу основног проблема приказаног у драмском дјелу. На основној драмској окосници спјева пјесник је вјешто уметнуо епске и лирске пасаже који разлажу првобитну строгу концепцију основне теме и њену књижевну обраду, стварајући неку врсту херојске драме. Главна радња је обogaћена ширим епским контекстом а поједини ликови, у духу епске традиције, постају предимензионирани хероји, беспорочни јунаци, беспрекорног владања. Поучен искуством великих грчких трагичара Његош је свим актерима у драмској радњи дао снажне и готово уједначене аргументе, једино могуће у оправдању властитих позиција, чиме је постигнут онај аутентични ефекат изворне драмске књижевности.

У уводним стиховима *Горског вијенца*, у Посвети, пјесник отвара најшири историјски контекст у који смјешта конкретне догађаје из црногорске и европске прошлости. Наводи се да је бог рата Ареј војном славом надахнуо: Наполеона, Карла, Блихера, Кнеза Велингтона, Суворова, Карађорђа, Шварценберга, Кутузова, а са друге стране на другом полу помињу се Орхан, Мурат и два Селима који пријете да у војничком походу Азије поразе Европу. Међуконтинентални сукоб има карактер војничког, али и међувјерског сукоба. Његош контрастира различите географске регије, шире цивилизације, два различита културна модела која изражавају два начина живљења, двије филозофије. У централним дјеловима спјева те разлике су уткане у вербалне дуеле црногорских владара и сердара у расправама о вјери и животним стварима, кроз настојање да се непокорни горштаци приволе јединственом отоманском закону. Два догађаја у контрапункту: разговора Вука Мандушића и Вука Мићуновића са Хамзом капетаном и Војвода Драшко у Млецима обиљежавају цијели драмски ток, и интензивирају драмску радњу. Његош уводи с једне стране, исламски хедонизам који образлаже Мустај-кадија, а с друге стране млетачку цивилизацију која је такође страна аутентичном патријархалном обрасцу природно ослоњеном на традицију домаћег тла. Различите идеје и вриједности које заступају учесници исказују се кроз драмске дијалоге, сватовске пјесме, кола или тужбалице, у којима Његош успјешно контрастира своје ликове, идејама, говором, појавом, начелима која заступају, образовањем... Дисхармонија поприма застрашујуће размјере, јер се закључује да су луна и крст, супротно изворницама у Библији или Курану, симболи чија су царства гробнице смрти, а "пјесма од ужаса" пратећи ритуали у историјском стварању "олтара" на крвавим пријестолима. За такав удес Његош налази одговоре у предотоманском, средњовјековном животу заједнице, али и у ширим животним правилностима које образлаже игуман Стефан.

Лик игумана Стефана, кога пјесник уводи на самом почетку оружаног сукоба, има посебну улогу у цјелини спјева, али и нарочиту вриједност у повезивању са метафизичким схватањима свијета у *Лучи*. Смицао супротности које доводе до конфликта јесте да се доведу у органску везу са онтолошким правилима бића. Неслога која влада међу елементима у природи, друштву, заједници проистиче из вишег законодавства које представља саму супстанцу живота. Колико је та "паклена" разједињеност погубна, јер се налази у самом коријену живота, она има и позитиван ефекат на унутрашњу динамику природе, јер супротност некој ствари поспјешује њен отпор, чини да она засвијетли истинским сјајем. У својим епифанијски интонираним монолозима, слијепи игуман је лудично схватио саму суштину живота. Слијеп за боје и облике овога свијета, игуман Стефан је, изван закона чулности, самим умом "видио" невидљиво у видљивом, дакле онај свијет.

Закључак до кога је дошао у обухватном испитивању и великом животном искуству је мудар али поразан. Надлежан за све "што бива и све што бити може" схватио је да свијет није ништа друго до "састав паклене неслоге", "тиран тиранину а камоли души благородној", мјесто у

коме безразложно ратују народи, људи, природне стихије, небо и земља, дух и материја, душа и тијело. Став употпуњује стих који говори и о несрећи и злу које влада људским животом: "Нико срећан а нико довољан / нико миран а нико спокојан". Раздори, биједа, несугласице прате човјек-ов живот од рођења до смрти, али и постојање племена, народа, држава јер је у питању неумитни закон природе. Ако се узме у обзир да такав став заступа једна од кључних фигура *Горског вијенца* изгледало би да су песимистичке визије веома блиске самом пјеснику; штавише, да у таквим тоновима треба потражити његов одговор на питање људске судбине, историје или природе. Искусни и мудри игуман Стефан, као главни тумач Његошеве животне филозофије, утврђује да је овај свијет грдна мјешавина и да разлози за стални сукоб елемената леже у самој клици живота или закона "грдног устројства свијета". Али, на овом нивоу не завршава се пјесников мисаони концепт, већ се природно ослања на идејни свијет *Луче* као завршни епилог. Разлог за међуљудске сукобе, сукобе међу вјерама или народима, и уопште за сву деструкцију у сфери егзистенције, лежи у "небеским" догађајима, гдје се првобитно зачала игра зла. Међутим, та поколебана равнотежа, која се рефлектује на земаљске прилике као пакао неслоге, завршава се побједом добра, реда и хармоније. Зато је Његош, и поред мноштва исказа о биједи човјековог постојања и живота уопште, пјесник који неупоредиво јаче слави коначну божанску и свјетлосну хармонију бића која долази након искуства страдања и патње.

Луча микроkozма представља врхунац Његошеве метафизичке спекулације заодјенуте у језик надахнуте пјесничке форме. Језик умјетности показао се и овдје, као и у класичним дјелима, подесан да природно пренесе мисаони свијет аутора дајући му упечатљиву естетску форму. Рат, неслога и раздори који оптерећују људски свијет изводе се из догађаја који су се десили у пријеегзистенцији људског рода, а описани су у шестом пјевању *Луче*. Пјесник контрастира земаљски и небески план, свјетлост и таму, Бога и Сатану, добро и зло, хаос и поредак, стварно и нестварно, дух и материју и коначно у платонистичком значењу дијели два свијета: привидни свијет материје и идеални свијет духа у коме пребивају Истина, Љепота и Доброта а при том виши свијет је узрок створеног свијета. Сукобљавање главних актера спјева Бога и Сатане је централна тема преко које се прелама судбина васионе али и човјека. Сатанино бунтовништво против Бога оправдава се "логичним" аргументима, што уноси динамику у сам поредак, а посредно постаје узрок за дуализам у људској природи, зло и несрећеност земаљског живота, Бог ствара земљу као казну за Адамово потомство, јер је Адам у почетној фази рата подржао Сатанине легије. Мијешањем античких и хришћанских мотива, орфизма, платонизма и неоплатоничарских идеја Његош је створио оригиналну пјесничку творевину амалгамирану примјесима различитих филозофских и религиозних учења. Епилог ратних догађаја на небу директно се одразио на човјека, поставши мјера његовог контроверзно компонованог карактера. На крају земаљског трајања слиједи повратак у првобитно блаженство, јер се и сам ратни метеж изазван Сатанином

побуном окончава повратком ствари у нарушени естетски и етички склад. Тријумф поретка добра, који Његош потенцира, метафорички је исказаним стихом: "Заигра му круна над пријестолом / у цијелој лучесипној слави". Тај стих велике космичке радости, усљед побједи Бога над Сатаном, добра над злом, свјетлости над тамом, симболизује кључну идеју - синтезу интелектуалног зрења Његошевог до које је дошао у напрегнутом духовном трагању.

Паралелизам *Горског вијенца* и *Луче микроkozма* је уочљив, нарочито ако се узме да све врсте супротности које постоје у човјеку, природи, друштву, укључујући и ратни сукоб јесу дио општег божјег плана, а тамо сукоб није зло - по себи већ правило свјетског бића. Одговорност за сукоб не лежи, дакле, ни у једном човјеку посебно, јер: "шта је човјек човјеку ка слабо живинче", већ у најопштијим онтолошким законитостима. При том сукобљавање има онај смисао и ток који игуман Стефан истиче у *Горском вијенцу*: "И цијели ови беспоречи / по поретку некеме сљедују / над свом овом грдном мјешавином / опет умна сила торжествује / не пушта се да је зло побједи". Значење повремених испада "беспоретка" је такво да се прије или касније законито укључују у поредак. Овим стиховима Његош је образложио готово читав поглед на свијет у коме се гасе разлози за страх и неразумијевање тајне живота. Сваки беспоредак је у функцији поретка. Раздијељеност - располућеност човјековог бића у крајњем исходу произвешће блаженство. Дуализам који влада у природи, а затим онај у људским оквирима успостављен примарним сатаниним отпадништвом и слободним избором његових сљедбеника, савладан је у тријумфу "умне силе" која обуздава и сузбија зло. Без таквог увјерења Његошева поезија била би слика непоправљивог удеса човјека, слом етничких вриједности, моралних врлина, историјске логике...

Оно што је посебно карактеристично за *Горски вијенац* јесте то да Његош не изводи филозофију сукоба и разлоге за сукоб, већ првенствено разлоге за одбрану, са становишта својих општих филозофских убјеђења. Редослијед треба обрнути, *Горски вијенац* је прије свега национална епопеја, химна испјевана у славу одбране једног храброг народа, проширена до универзалног права човјека на одбрану од оног сваког ко угоражава његов физички или духовни интегритет. Витешки дух и ратна слава оснивају се на универзалним начелима која у својим монолозима изриче владика Данило. И уопште та амплитуда која повезује опште и посебно присутна је у готово сваком елементу *Горског вијенца*. Владика Данило изриче општи суд утемељен на најдубљем промишљању свијета, а из таквог увида слиједи позив на јуначка дјела из прослављене херојске прошлости. Сваки монолози владике Данила је природан пјеснички лук, од универзалног према конкретном, са намјером да се конкретна историјска акција повеже са ширим историјским догађајима. Византија - Азија, луна - крст, хришћанство - ислам, унутрашњи и спољашњи сукоби, субјективно - интересубјективно представљају супротне позиције чијем разрешењу тежи цијели драмски ток, а том циљу служе и различите дијалогско-монолошке форме, народни зборови, скупови, религиозни ритуали, снови и др. Међутим, оправдање за сукоб у људским односима

Његош не налази у дуалистичком концепту који влада у природи као правило постојања, јер би то значило оправдање рата као легитимног средства за постизање одређених историјских циљева. Рат би, у том случају, био нужан, оправдан у сваком историјском моменту, а разлика између освајача и онога ко трпи војну интервенцију не би постојала. Али, Његош акцију не изводи из нужности сукоба, већ из права на одбрану. Неминовност предстојећег сукоба Његош гради поступно потенцирајући право "жртве" на одбрану. Циљ одбране није сукоб, већ само нужно насиље које треба да укине сваки сукоб, јер циљ свих сукобљавања треба да буде успостављање хармоније ради добробити свих. Стихови: "Злочинити ко се од зла брани / ту злочинства нема никаквога" одступају донекле од хришћанске етике, али су у складу са пјесниковим генералним увјерењем о праву сваког појединца на личну одбрану, одбрану породице, племена, части, имена, цркве и народа од сваког спољашњег или унутрашњег непријатеља. Његош је имао два избора који слиједе један из његовог пјесништва а други из хришћанске етике. У првом случају, да је сходно манихејском схватању о вјечном рату добра и зла, рат прогласио за искључиво правило живота, ратни сукоби били би логично понашање - уклапање у сурову стварност живота, и ту не бисмо могли пронаћи ваљане разлоге за говор о било каквој хуманистичкој поруци у *Горском вијенцу*. С друге стране, да је као хришћански пастир, владика православног народа, слиједио догматско учење цркве којој припада, енергична акција била би строго забрањена, јер се таква акција не слаже са хришћанским милосрђем које прати љубав према непријатељима. Међутим, за разлику од поменутих начела, Његош се посветио развијању новог пјесничког рјешења. То ново начело је снажење одбрамбених порива које се обликује у позадинским дјеловима спјева, тако да је тематика ратног поклича суспендована у други план а на површину излази право сваког човјека и сваког народа на заштиту виталних интереса одржања заједнице. То право на одбрану није привилегија одабраних, већ универзална људска категорија. Стога је *Горски вијенац* велика метафора изворног и супстанцијалног импулса одбране, личне и колективне, а та константа независна је, од конкретног "непријатеља" који се историјски мијења.

Занимљиво је да први корак у Његошевој филозофији одбране утемељене у природним законима излаже Вук Мићуновић. Филозофија природне одбране изводи се директно из природних правила и закона. Сва жива бића имају здрав нагон за одбраном - одржањем живота. Заштиту у животињском свијету обезбјеђује природа снабдијевајући животињске врсте одговарајућим оружјем. У свом говору Вук Мићуновић помиње "вучад" и "сокола" који од самог почетка имају изграђен систем одбране - утврђен ради спољашње опасности. Такав природно-позитивистички приступ који влада непосредно у природи и слаже се са здраворазумским схватањем живота, владика Данило ће проширити до начела у коме централно мјесто има морално понашање, утемељено у ширим вриједносним значењима.

Мисао "Вук на овцу своје право има / кâ тирјанин на слаба човјека" саобразна је оним правилима која непосредно опажамо у природи,

гдје влада закон јачег, нагони и инстинктивно понашање. Искорак који човјека чини човјеком није више само закон јачег, а то у људском свијету значи власт тиранина, деспота, освајача, узурпатора културно-историјских и вјерских институција, силника и моћника, великих вођа и идеологија, већ право на укидање и супротстављање злу. Света дужност одбране обухвата различите видове отпора које човјек спроводи да би из сфере природног права створио људски свијет који карактеришу вјера у Бога и морални поредак.

У контексту таквог размишљања владика Данило наставља монологах стиховима: "ал' тирјанству стати ногом за врат / довести га к познанију права / то је људска дужност најсветија". Природно право на одбрану се проширује до онтолошке идеје правде. Тако се испоставило да у начину на који Његош сагледава ствари, Бог ствара свијет у коме постоји закон који регулише међуљудске односе. У хармоничном поретку Творац је "прашак сваки оживио / насијао га умнијем сјеменом". Човјек, онакав каквог га је Господ створио, има разум, да према њему, а не само према нагонима и интересима, управља и мјери своје поступке. Подвргавањем процедури интелекта човјек се приближава божијем закону који није директно пресликан из природе у којој доминира само инстинктивно одржање живота. Као умно биће које посједује свјетлост логоса човјек има прилику да се равна саобразно не само законима биологије већ и законима који произлазе из царства духа. Такав начин понашања подсјећа на чињеницу да људско биће, поред припадања природи, припада једном вишем реду ствари. Специфичност људског свијета је у томе што у њему, и поред бројних одступања, влада идеја правде, а пут за њено успостављање пјесник је означио као пут успостављања највиших моралних стандарда.

У завршним стиховима *Горског вијенца* игуман Стефан прави синтезу између природног и метафизичког права на одбрану, које тумаче Вук Мићуновић и владика Данило, обједињујући у складну цјелину емпиријски и надемпиријски увид у смисао правде. Комплексност уједињујућег акта отежава парадоксалност постојања. Склоност ка уочавању парадоксалних појава је тачка која Његоша повезује са идејама које су обиљежиле модерну књижевност: "Смијешна су својства наше земље / пуна је лудијех премјенах... данас жеже што јуче њивљаше... Време земно и судбина људска / два образа највише лудости". У овим стиховима Његош је даром проницљивог генија регистровао апсурдне токове који владају простором људске егзистенције и противе се људском разуму и логици. Неспоразум између човјека и природе је присутан у таквом степену да Његош резигнирано закључује у *Лучи*: "јел' истина е ово овако / ал' нас очи сопствене варају". Или стих који проблематизује јаву као подручје "смућеније" од сна и снијеваних садржаја. Пјесникова пажња усмјерена је на претресање оних информација које добијамо преко чулне евиденције са добрим разлозима да добијена порука има статус предмета из сна. "Лудост" као правило живота уноси претпоставку о чудноватим правилима чији смисао је неразумљив за ограничену људску логику. Необичност "лудијех премјенах" је таква да човјек замишља видљиву.

ви свијет као опсјену удешену да илузионистички превари наша чула и интелект. Ове парадигматичне ријечи о протоку времена у коме не постоје никаква правила игуман наставља тирадом о супстанцијалном закону природе који се само назире, иза "загонетних" појава које се јављају у феноменалном подручју. Приказивање унутрашњег закона који влада у природи, када се искључи оно што нам на први поглед изгледа "смијешно" и "безумно", игуман је пророчки објелоданио ријечима: "одбрана је с животом скопчана". Повезаност постојања са правом на одбрану постојања је обавеза која проистиче из самог језгра живота. У противрјечном свијету, који се нашим чулима привиђа као иронијска деконструкција историје, постоји законитост која обезбјеђује да етичке, политичке, друштвене, културне вриједности буду трајно постојане.

Ријечима да су живот и одбрана нужно повезани игуман Стефан је исказао једну од великих идеја Његошевог спјева, јер ту налазимо пуну свијест о присутности одбрамбених механизма непосредно у самој супстанци постојећег свијета. Попримајући атрибуте свемогућег Бога, природа снабдијева и наоружава "недужна" створења, штитећи их тако од сваког облика зла, спољашњег или унутрашњег притиска. Замисао о природи која обезбјеђује заштитне мјере на свим нивоима постојања изведена је непосредно из искуственог видокруга. У природи "оштро осје одбрањује класе, / трње ружу брани очупати", а то упућује на схватање да је свака благородна невиност, као изданак на стаблу живота, окруњена системом одбране који не дозвољава пропаст. Примарна невиност и чистота неког бића, заштићена је постојањем одбрамбеног става против оних који узурпирају његов мир и спокојство. Та главна стратегија живота интегрише у себи основне принципе виталистичке етике понашања. Само у том контексту "незаштићена" створења, која нијесу по-бићу нападачи, успијевају да остваре право на егзистенцију. За разлику од Вука Мићуновића, који говори о нападачким врстама у природи и посредно у оквиру тог схватања извлачи закључак о потреби за одбраном, игуман Стефан директно апострофира само она бића у природи у којима функционише систем природног права на одбрану. Игуман је смишљено задржао пажњу на погодним примјерима у природи, а затим је такав увид примијенио на људски свијет. У оквиру људског понашања заштитна вриједности које се оспоравају у одређеним историјским околностима има прворазредни значај за очување личног и колективног идентитета. Одбрана жене и дјецe, породице и морала је обавеза која приличи мужу, а одбрана цркве и племена је прва међу дужностима сваког народа. Противно закону природе по коме су они јаки увијек у предности, у људском свијету "слаби" и "нејаки" могу уз праведну божију помоћ и помоћ својих богом одређених савезника да савладају надмоћнијег непријатеља. Примјер са "јаребицама" које су "утекле да утеку" је метафора праведне помоћи према живим бићима који се искључиво руководе одбраном свог интегритета. Патриотски и људски дуг у одбрани "отачества" Његош уопштава у генерални став којим се успостављају правда и поредак. Апологија одбране "од зла" развија се на индивидуалистичком плану као право човјека на одбрану, затим на општим плановима као одбрана

угрожених националних интереса. Његош не слиједи хришћанску поруку о љубави према непријатељу у духу јеванђељске истине: "ко тебе каменом ти њега хљебом", већ заступа становиште о бескомпромисном спровођењу одбрамбене политике на свим нивоима постојања. Циљ активистички схваћене моралне радње на очувању "незаштићених" вриједности је укидање сваког насиља успостављањем идеала праведног живота. Предност одбрамбеног рата над освајачким походима, или у конкретном случају малене балканске државе Црне Горе у односу на велику Отоманску империју, за Његоша је доказ да праведни рат ради укидања насиља фаворизује не оне који генерирају насиље већ се легитимитет даје оној страни која поштује критеријуме праведног понашања. Парадоксално овдје не важи принцип јачег. Стих "Тврд је орах воћка чудновата" је синтеза идеје о владавини права која подрумује право на праведну одбрану. Свако насиље, и сви насилници и дрзници не кажњавају се у духу закона одмазде, (*lex talionis*) већ према општем принципу права на одбрану, оног права које легитимитет црпе не из правног поретка већ из самог онтолошког схватања живота. У том циљу оживљавају митолошки и културно-историјски слојеви, обичајна и религијска традиција да би се употпунила слика "оног што бити не може", односно да би писац успио да оствари првобитну намјеру по којој се наметање насилничке воље војним, политичким институцијама и средствима укида слободним избором и правом на одбрану таквог избора. Готово све семантичке или лексичке информације у функцији су очувања аутентичног културног или вјерског модела. Ту налазимо мноштво укрштања на различитим осама приповиједања, различитих преклопљених планова у којима њихови носиоци присвајају себи право на апсолутну истину. Независно један од другог ређају се аргументи који чине потенцијалну везу са изворним обичајно-религиозним ставовима који представљају свједочанство историјског времена и вјекова.

Између покорности, принуде, контроле и самовоље, самосталности и слободе уклапа се Његошев шири концепт слободе која се осваја у вишевековном чврстом систему одбране. Зато се јунаци спјева страствено залажу за аутентичне вриједности, утврђени морални и религиозни став, а и против присилног војно-политичког, вјерско-обичајног стандарда понашања. Код Његоша је и у *Лучи* и у *Горском вијенцу* присутна идентична идејна схема: 1) поредак; 2) поремећај у поретку који доводи до ратних операција, 3) повратак из стања поремећене равнотеже у поновно успостављени поредак. У ту сврху пјесник примјењује историјске апстракције које некад трансформише у митологију и ствара пјеснички свијет у коме су примијењени сви облици алегоријског и симболичног језика. Како се конфликти развијају на различитим плановима, што битно утиче на књижевну структуру спјева, Његош је успио да створи вишедимензионално дјело у којем се визуелне и просторне димензије преламају у свјетлости главних догађаја.

Закључујући значењски смисао цјелокупног спјева игуман Стефан је резмирао своја гледишта уносећи хришћанске компоненте стихом "Страдање је крста добродјетел", односно "крст носити вама је су-

ђено". Тако се уводи призвук страдања инспирисан жртвеничком филозофијом постојања. "Крст голготе" на олтар Божије правде ипак у коначном смислу има радосни одјек који се уочава на више мјеста а нарочито у карактеристичним ријечима: "Славно мрите кад мријет морате". Неминовност умирања укида се само славом оних који су се имали "рашта и родити", чија душевна луча вјечито свијетли, јунака "који с бојних пољана" прелазе у "весело царство поезије". Радост страдања, та "пјесма са сузама" коју игуман Стефан објављује у ријечима: "Боже драги свијетла празника", у потпуности одговара начелном схватању обавезе очувања оних вриједности које у људском свијету носе атрибут апсолутних.

Sonja TOMOVIĆ - ŠUNDIĆ, Ph.D.

"THE MOUNTAIN WREATH" BY NJEGOŠ

The Summary

The literature of Petar II Petrović Njegoš represents original combination of philosophical and poetical in our literal tradition. The main preoccupation of Njegoš, as in the classical epic poetry, was directed toward the questions of disappearance and creation of the Universe, creation of man, destiny of the manhood in general, etc. In "The Ray", the author had impressively described the theme of man's "fall" to the material existence, and in the "Mountain Wreath" and "Stephen the Small", the poet dedicated himself to the concrete historical events, revealing their importance for survival of the community and traditional and ethical rules of behavior. Contrast is the main characteristic of style, language and composition in the structure of verses, and at the same time the dominant ideological paradigm, existing in the base of the nature itself. The existential space had been burdened by the contrasts; further more, their existence points out to the imperfection of life and to its dynamic flow, in which the appropriate solutions are born. By contrasting the God and Satan, material and spiritual, spirit and body, chaos and order, time and eternity placed in the ontological plane, the poet had expressed his main principles regarding the sense of creation and duration, occurring in the eternal movement of the bipolar imagined universe. But, for Njegoš the poles are not equal in the sense of quantity, since as the final result justice, light, harmony and beauty prevail and triumph. That is the reason why it is impossible to study "The Mountain Wreath" separately, independently from the ideological word of "Light", because that heroic epic presents the apotheosis of logic of the defense, whose final moment is the return of objects to the original balance.